

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi 10.5281/zenodo.10850603

Araştırma Makalesi • Research Article

DOĞU TÜRKİSTAN'DA UYGUR KADINLARINA KARŞI YAPILAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ ÜZERİNE

On Human Rights Violations Against Uyghur Women In East Turkistan

Adilcan ERUYGUR¹

Özet

Totaliter rejimler genellikle sansür, siyasi baskı, keyfi tutuklamalar, işkence ve diğer insan hakları ihlallerini içeren otoriter kontrol mekanizmalarını benimser. Totaliter rejime sahip olan Çin Halk Cumhuriyeti, 2014'te başlattığı "Aşırılığa ve Terörizme Karşı Sert Mücadele Politikası" ile Doğu Türkistan'da bireysel özgürlükleri ciddi biçimde sınırlamıştır. Çin bu politika ile terörle mücadele adı altında Doğu Türkistan'da işgalden beri yürütülen Çinileştirme, entegrasyon ve asimilasyon çabalarını daha da arttırmıştır. Politika, yüksek teknoloji ve sıkı denetimle desteklenerek bölgede baskı, keyfi tutuklamalar, kültürel asimilasyon ve insan hakları ihlallerini hızlandırmıştır. Bunun yanı sıra 2017 yılından itibaren uygulamaya konulan toplama kampları da yeni bir asimilasyon aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Gözetim ve kontrol mekanizmalarının sertleşmesi, güvenlik birimlerinin artması, iletişim araçlarının sürekli denetlenmesi ve elde edilen verilerin keyfi şekilde suç kanıtı olarak kullanılması gibi uygulamalar bölgede dramatik bir şekilde artan insan hakları ihlallerine neden olmuştur. Bu politikadan en çok etkilenenlerin başında Doğu Türkistanlı kadınlar gelir. Çin hükümeti, Doğu Türkistan'da Uyghur kadınlarına yönelik yeni güvenlik politikalarıyla sürekli gözetlenen, disipline edilen ve itaatkâr bir kadın kimliği inşa etmeye hedef almaktadır. Bu politika, Uyghur kadınlarının özgün kimliklerini ve varoluşlarını yok sayarak, makbul ve uysal vatandaşlar oluşturma amacı gütmektedir. Uyghur kadınlarının kimliklerini yeniden şekillendirme çabaları, kadınların inanç, düşünce ve cinsel özgürlüklerini baskılamakta ve temel insan haklarını ihlal etmektedir. Bu süreç, insanların insanca yaşamasının teminatı olan hakları gasp etmekte ve bölgedeki kadınları disipline etmeye yönelik şiddet mekanizmalarını içermektedir.

Bu çalışmada Doğu Türkistan'daki Uyghur kadınlarının karşılaştığı insan hakları ihlallerinin nedenleri, insan hakları ihlallerinin süreçleri ve tezahürleri ile dünya kamuoyunun bu ihlallere sergileyen tutumları üzerinde kısaca durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Totaliter Rejim, Çin Hükümeti, Doğu Türkistan, Türk Kadınları, İnsan Hakları İhlalleri

Abstract

Totalitarian regimes often restrict individual freedoms and are associated with serious human rights violations. These types of regimes typically adopt authoritarian control mechanisms that include censorship, political oppression, arbitrary detentions, torture, and other human rights abuses. The People's Republic of China, a country with a totalitarian regime, has implemented oppressive measures in East Turkistan with its 'Firm Policy Against Extremism and Terrorism' launched in 2014. This Policy includes harsh securitization under the guise of combating terrorism. Since its occupation, the Chinese state has further intensified efforts for Sinicization, integration, and assimilation in East Turkistan. Supported by high technology and strict surveillance, the Policy has accelerated pressure, arbitrary detentions, cultural assimilation, and human rights violations in the region. Additionally, from 2017, internment camps have been used as a new tool for assimilation. The intensification of surveillance and control mechanisms, increased security forces, continuous monitoring of communication tools, and arbitrary use of collected data as criminal evidence have dramatically increased human rights violations in the region. Among those most affected by this policy are the women of East Turkistan. The Chinese government targets Uyghur women in East Turkistan with its new security and anti-terrorism policies, subjecting them to constant surveillance, discipline, and the construction of a compliant female identity. This policy aims to erase the unique identities and existence of Uyghur women, creating compliant and docile citizens. Efforts to reshape the identities of Uyghur women suppress their faith, thoughts, and sexual freedoms, and violate their fundamental human rights. This process deprives people of the

¹Dr. Selçuk Üniversitesi, Dış İlişkiler Koordinatörlüğü, Konya, Türkiye, adilcan.eruygur@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8156-004X

rights that guarantee humane living and includes mechanisms of violence aimed at disciplining women in the region.

“This study will briefly focus on the causes of human rights violations encountered by Uyghur women in East Turkistan, the processes and manifestations of these human rights violations, and the attitudes of the global public towards these violations.”

Keywords: Totalitarian Regime, Chinese Government, East Turkestan, Turkish Women, Human Rights Violations

Giriş

İnsan hakları, her bireyin doğuştan sahip olduğu ve tüm insanların onurunu ve haysiyetini koruyan evrensel değerlerdir. Bu haklar, bireylerin özgürlüğünü, eşitliğini ve insan bütünlüğünü temel alır ve her toplumun temel yapı taşlarından biridir. Ancak, tarih boyunca ve günümüzde de görüldüğü üzere, insan haklarının ihlali, özellikle totaliter ve otoriter rejimler altında yaygın bir sorun olmuştur. Bu çalışma, Çin Hükümeti'nin Doğu Türkistan'da uyguladığı insan hakları ihlallerine ve özellikle Uyghur kadınlarına yönelik politikalarına odaklanmaktadır.

Totaliter rejimler, bireysel özgürlükleri ve farklılıkları sınırlandırma eğilimindedir ve bu durum Çin'in Doğu Türkistan politikalarında açıkça görülmektedir. Çin hükümetinin bu bölgede uyguladığı politikalar, Doğu Türkistanlıların kültürel, dini ve etnik kimliklerini bastırmakta, ayrıca bu bölgelerin tarihi ve kültürel mirasını yok etmekte veya değiştirmektedir. Özellikle Uyghur kadınlarının, Çin hükümetinin baskıcı politikalarından en ağır şekilde etkilendiği ve bu durumun, kadınların temel haklarını ve insan onurunu ihlal ettiği açıktır. Bu çalışmada, Çin'in Doğu Türkistan politikalarının temel motivasyonları, uygulanan yöntemler ve bu politikaların Uyghur kadınları üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmektedir. Çalışmada, zorla kısırlaştırma, etnik temelli zorla evlilikler, toplama kamplarında cinsel şiddet, zorla çalıştırma kamplarında kölelik ve Uyghur kadınlarının mahremiyetine yönelik ihlaller gibi çeşitli yönlerden ele alınacak ve bu uygulamaların insan hakları bağlamında değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu konular, sadece bireysel hakların ihlali değil, aynı zamanda Uyghur toplumunun kültürel ve sosyal yapısına yönelik tehditler açısından ele alınacak, uluslararası toplum ve insan hakları kuruluşları için ciddi endişe kaynağı olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

1. İnsan Hakları Tanımı

İnsan hakları, Yüce Allah tarafından verilen, insan onurunu ve haysiyetini korumak amacıyla insanlara bahşedilen temel haklardır. Bu haklar doğuştan gelen, evrensel ve kalıcıdır; bu nedenle korunmalı, bu haklara saygı gösterilmeli ve ihlal edilmemelidir. İnsanlar, toplum içinde birbirlerine ve devlete karşı temel yükümlülüklerle sahiptirler. Uluslararası hukuk, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra, bireyleri bağımsız uluslararası hukuk özneleri olarak tanımıştır ve bireylerin uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde kendi haklarını doğrudan savunabilmelerine olanak tanımıştır. Dünya savaşlarının acı tecrübeleri sonucunda insan haklarına saygının BM Şartı'na dahil edilmesine yönelik farkındalık artmış ve bu durum, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin 1948'de kabulüyle somutlaşmıştır (Intisari ve Mangku, 2021: 34- 35).

Devletler, uluslararası hukukun en önemli özneleri olarak, insan haklarını koruma, saygı gösterme, teşvik etme ve yerine getirme yükümlülüklerini üstlenmiştir. Bu yükümlülükler, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR) gibi çeşitli uluslararası insan hakları hukuku araçlarında düzenlenmiştir. Ayrımcılık, bu yasaların önemli bir eleştirisidir ve ırk, cinsiyet, din, dil gibi faktörler temelinde insan hakları ihlallerinin önlenmesi gerektiğini vurgular. İnsan Hakları (HAM), insanın hem bireysel hem de sosyal bir varlık olarak varoluşunun temelini oluşturan üç ana unsuru kapsar: insan bütünlüğü, özgürlük ve eşitlik. Bu kavram, Allan Rosas (1995) tarafından geliştirilmiştir ve insan haklarının ne olduğuna dair tanımlar ve anlayışlar oluşturulmuştur. Bu hakların tanınması, bireyler arası ve birey-devlet ilişkilerinde, hem fiili (de facto) hem de hukuki (de jure) açıdan önem taşır. Bu evrensel değerler, kişisel haklar, mülkiyet hakları, hukuki eşitlik, siyasi haklar, sosyal ve kültürel haklar, usulü haklar gibi çeşitli normatif akademik gruplamalara ayrılır. İnsan haklarının anlamı ve kavrayışı, mevcut gerçeklikler ve karmaşık belirleyiciler temelinde evrilmekte ve çeşitlenmektedir (Perwira, 2003).

İnsan hakları kavramları ve değerleri, tarihsel ve toplumsal kontekstlerde evrimsel ve devrimci süreçlerle değişir. İnsan haklarının varlık nedeni, insanların yeteneklerini, arzularını ve insan olarak onurlarını destekleyen temel haklara ihtiyaçlarıdır. Bu haklar, ulus, ırk, din, cinsiyet gibi ayrımcılık yaratan farklılıklardan bağımsızdır ve insan hakları değerlerinin bölünmezliği ve karşılıklı bağımlılığına dayanır (James W., 1987).

İnsan hakları, insanların doğuştan getirdikleri ve toplum içinde var oldukları için sahip oldukları haklardır. Bu haklar, yasal tanıma veya uygulamadan bağımsız olarak var olur ve önemli normlar olarak kabul edilir. İnsan hakları aynı zamanda uluslararası haklardır ve bu hakların ihlali, uluslararası endişe ve eylemin konusudur (United Nations, 1998).

İnsan haklarının anlamı, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi (UDHR) gibi yirminci yüzyılda ortaya çıkan belgelerde detaylandırılmıştır. Bu haklar, zorunlu uygulanması gereken yüksek öncelikli normlar olarak tanımlanır ve evrenseldir. İnsan haklarının kendiliğinden var olduğu ve belirli ülkelerdeki hukuk sistemlerinin tanınmasına bağlı olmadığı kabul edilir. Ayrıca, bu haklar önemli normlar olarak görülür ve çatışan ulusal normlarla çatıştığında uygulanabilir.

Devlet ve bireyler, insan haklarının uygulanmasında kendi rollerine sahiptir. Bireyler, diğer insanların insan haklarına saygı gösterme yükümlülüğüne sahiptir, aynı zamanda başkalarından da kendi haklarına saygı beklerler. Devletlerin ise insan haklarına saygı gösterme, insan haklarını koruma, teşvik etme ve yerine getirme yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülükler, medeni ve siyasi haklar ile ekonomik, sosyal ve kültürel haklar arasında farklılık gösterir. Devletler, bu hakların gerçekleştirilmesi için gerekli adımları atmalıdır, bu da devletin ekonomik kaynaklarına bağlı olarak değişebilir. Özellikle, medeni ve siyasi hakların gerçekleştirilmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar gibi büyük ekonomik kaynaklar gerektirmez. Bu durum, devletlerin ekonomik büyüme düzeyine bakılmaksızın bu hakların gerçekleştirilmesine yönelik adımlar atması gerektiğini gösterir (Yuliartini, N. P. R., 2019).

1.2. Çin'in İnsan Hakları ve Kadın Anlayışı

Totaliter rejime sahip olan Çin yönetiminin Doğu Türkistan'daki konumunu sömürgeci (Roberts, 2020: 23) ve işgalci güç olarak tarif etmek gerekir. Çünkü Doğu Türkistan'da yaşanan soykırım (URL-1) ancak Çin'in Doğu Türkistan'daki sömürgeci konumu ve bu konum gereği yapılan politikalarla yola çıkarak izah edilebilir. Wolfe, soykırım ile yerleşimci sömürgecilik arasında bir ilişki olduğunu öne sürer ve buna "eliminasyon mantığı" adını verir (2006: 387). Wolfe'a göre "eliminasyon, yerleşimci sömürgeci toplumun örgütleyici ilkesidir". Ayrıca, yerleşimcilerin eliminasyona yönelik ana motivasyonlarının toprak arzusu olduğunu belirtir (Wolfe, 2006: 388, Aktaran: Lenberg, 2022: 8).

Totaliter rejim merkezi otorite tarafından sıkı bir kontrol ve baskı altında yönetilen, bireysel özgürlüklerin ve muhalefetin sınırlı veya yok edildiği yönetim biçimleridir. Bu tür rejimlerde insan hakları anlayışı, demokratik toplumlarda olduğu gibi geniş ve kapsayıcı olmaktan ziyade, genellikle sınırlı ve baskıcıdır. Çin'de, bireylerin temel hak ve özgürlükleri sınırlıdır. İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, basın özgürlüğü ve siyasi muhalefet gibi haklar sıkı bir şekilde kontrol edilir veya yasaklanır. Çin'deki totaliter rejim medya ve eğitim yoluyla geniş çaplı propaganda kullanarak toplumu kontrol altında tutma eğilimindedir. Bu, bireylerin düşüncelerini ve inançlarını şekillendirmeye ve muhalif sesleri susturmaya yönelik bir stratejidir. Hukuk, genellikle devletin ve yöneticilerin çıkarlarına hizmet eder. Yargı bağımsızlığı genellikle yoktur ve yasalar, bireylerin temel haklarını korumaktan ziyade devletin kontrolünü sağlamak için kullanılmaktadır. Ulusal güvenlik ve kamu düzenini gerekçe göstererek bireysel hak ve özgürlükleri kısıtlamaktadır. Bu, genellikle keyfi tutuklamalar, adil olmayan yargılamalar ve insan hakları ihlallerine yol açmaktadır. Siyasi muhalefet, totaliter rejimler tarafından genellikle düşman olarak görülür ve sıkı bir şekilde bastırılmaktadır. Çin yönetiminin karakteristik bir özelliği, insan hakları ihlallerinin yaygın olmasıdır (Lenberg, 2022: 9). İşkence, zorla kaybolmalar, keyfi tutuklamalar ve idam cezaları gibi uygulamalar bu tür rejimlerde daha sık rastlanan durumlardır.

Doğu Türkistan'da sömürgeci konumda olan Çin hükümetinin Doğu Türkistan siyasetinin temelinde sömürgeci zihniyetinin yattığı söylenebilir. Sömürgeciliğin insan anlayışı, tarihsel olarak, sömürgeci güçlerin egemenlik ve kontrol arzularını meşrulaştırmak için kullandıkları ideolojik ve kültürel perspektiflerle şekillenmiştir. Sömürgeciliğin temelinde genellikle ırkçı ideolojiler yatar. Sömürgeci güçler, genellikle kendi kültürlerini ve ırklarını, sömürge altındaki halklara kıyasla üstün olarak görürler.

Bu, “medeniyet getirme” ve “yabancıları eğitime” gibi fikirlerle meşrulaştırılır. Çin hükümetinin “Sincanlıları’ı Çin kültürüyle besleme” (URL-2) ve “Sincanlıları yeniden eğitime” (URL-3) politikaları Çin sömürgeciliğinin belirtileridir (URL-4). Sömürgeci güçler, kendi kültürlerini ve değerlerini, sömürge altındaki halkların kültürleri ve gelenekleri üzerinde baskın olarak sunma eğilimindedir. Bu, yerel kültürlerin ve kimliklerin bastırılması veya yok edilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Çin hükümeti “Sincan’ı Çin kültürüyle besleme” adı altında, Doğu Türkistan’da eğitim sistemi üzerinde sıkı bir kontrol uygulayarak, Mandarin Çincesini baskın eğitim dili olarak teşvik etmektedir. Uygur Türkçesi ve diğer yerel dillerin eğitimde ve resmi işlerde kullanımı sınırlanmakta, böylece Çin kültürünün ve dilinin benimsenmesi teşvik edilmektedir (URL-5) Çin hükümeti, Han kültürünü ve değerlerini üstün olarak görüp bunları Doğu Türkistan’daki Uygur toplumu üzerinde dayatmaktadır. Bu durum, Uygur gelenekleri, inanç sistemleri ve yaşam tarzlarının bastırılmasına veya yok edilmesine yol açabilmektedir. Çin hükümetinin uyguladığı ekonomik politikalar ve sosyal değişiklikler, Uygur halkını Çin kültürünü benimsemeye zorlamakta ve geleneksel yaşam tarzlarına müdahale etmektedir. Doğu Türkistan’da Uygur Türklerinin dini ve etnik yapıları üzerindeki kısıtlamalar, dini pratiklerin ve etnik kimliklerin ifadesini sınırlamaktadır (URL-6). Çin hükümeti, dini faaliyetleri ve etnik özellikleri kısıtlayarak Uygurların kendi kültürel ve dini kimliklerini sürdürmelerini engellemeye çalışmaktadır (URL-7). Camiler, türbeler ve mezarlıklar 2000’lerin ortasından bu yana Doğu Türkistan’da yürütülen koordineli bir kampanya kapsamında tahrip edilmiş ve yıkılmıştır (Hiatt, 2019; Kashgarian, 2019; Kuo, 2019; Rivers, 2020; Sintash, 2019). Kalan az sayıdaki caminin kubbeleri, minareleri ve dini semboller ile yazıtları kaldırılmıştır (Hiatt, 2019; Kashgarian, 2019; Sintash, 2019). Birçok durumda, dini yazıtlar parti pankartları ile değiştirilmiştir (Hiatt, 2019) Tarihi ve kültürel mirasın yok edilmesi veya değiştirilmesi, Çin hükümetinin Doğu Türkistan politikalarının bir parçasıdır. Bu, Uygur tarihini ve kültürel kimliğini silmeye yönelik bir çabadır. Çin hükümetinin Doğu Türkistan’daki politikaları, Uygur halkının kendi kültürel kimliklerini ve bağımsızlıklarını kaybetmelerine yol açmaktadır. Bu durum, bölgedeki kültürel çeşitliliğe ve tarihe uzun vadede zarar vermektedir. Uygurlar için tarihsel ve kültürel bir merkez olarak kabul edilen Kaşgar şehri, uluslararası bir ticaret merkezi olarak modernize edilmiştir. Kaşgar’ın Eski Şehri, “dünyadaki en iyi korunmuş geleneksel Orta Asya kentsel konut mimarisinin çoğunu içerdiği halde” 2000’lerin başında yıkılmıştır (Roberts, 2020: 137). Kaşgar’ın modernizasyonu ile birlikte, önemli kültürel ve tarihi yerler yok edilerek Uygurlar zorla evlerinden çıkarılmıştır. Kaşgar’ın coğrafi konumu, onu “Çin’in bölgesel ticaret, üretim ve ticaret merkezi” olarak konumlandırır (Roberts, 2020: 137). Çin’in Doğu Türkistan’ı geliştirme politikası yalnızca Kaşgar ile sınırlı değildir. Uygurlar yerlerinden edilmiş ve Uygur kültürünün sembolleri bölge genelinde silinmiştir (Lenberg, 2022: 10).

Doğu Türkistan’daki Uygur ve diğer Türk halklarının ekonomik olarak sömürülmesi, bölgede yaşanan insan hakları ihlallerinin bir başka yönünü oluşturmaktadır. Bu tür ekonomik sömürü, genellikle işgücü sömürüsü, yerel kaynakların kontrolü ve yönetimi ve bölgenin ekonomik yapısının dış güçler tarafından manipüle edilmesi şeklinde gerçekleşir. Çin hükümetinin, Uygur ve diğer Türk halklarını düşük ücretlerle veya zorla çalıştırdığı, bazen de kölelik benzeri koşullarda zorunlu çalışmaya tabi tuttuğu belirtilmektedir. Bu tür uygulamalar genellikle toplama kampları veya zorla çalıştırma kampları bağlamında gerçekleşmektedir. Doğu Türkistan, zengin doğal kaynaklara sahip bir bölgedir. Bu kaynaklar, özellikle madenler, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynakları, Çin hükümeti tarafından kontrol edilerek yerel halkın çıkarlarına değil, daha büyük ekonomik ve stratejik hedeflere hizmet etmek amacıyla kullanılmaktadır. Çin hükümeti, bölgenin ekonomik yapısını ve gelişimini kendi ulusal çıkarları doğrultusunda şekillendirmektedir, bu süreçte yerel halk ekonomik fırsatlardan yeterince yararlanmamaktadır (URL-8). Bu tür ekonomik sömürü uygulamaları, insan hakları ihlallerinin ekonomik boyutunu temsil etmekte ve bölgedeki etnik grupların temel insan haklarına ve ekonomik özgürlüklerine ciddi zararlar vermektedir.

Çin hükümeti Doğu Türkistanlıları pasif, geri kalmış, medeniyetsiz, kültürsüz ve itaatkâr olarak gösterme eğiliminde olmuştur. Dolayısıyla Çin’in Doğu Türkistanlılara yönelik insan hakları anlayışını, ırkçılık, kültürel emperyalizm ve ekonomik sömürü ile karakterize edebiliriz. Bu yaklaşım, Doğu Türkistanlıların temel haklarının ve insan onurunun özellikle kadının onurunun ihlaline yol açmıştır.

Çin kültüründe kadın anlayışını oluşturan ana fikirleri şu şekilde özetleyebiliriz.

Çin toplumunun geleneksel yapısında Konfüçyüsçülük önemli bir yer tutar. Bu düşünce sistemi, hükümdar ve vezir, baba ve oğul, eş ve koca gibi farklı sosyal ilişkiler arasında belirgin bir hiyerarşi

oluşturmuştur. Bu hiyerarşi, sadakat ve itaat üzerine kuruludur ve toplumun temelini oluşturur (Jing, 2005: 24). Konfüçyüsçülük, erkeklerin üstünlüğü ve kadınların aşağı konumda olması gibi cinsiyet temelli rolleri pekiştirmiştir. Bu düşünce, kadınların toplumda ikincil bir rol oynamasına ve zamanla daha da hor görülmesine yol açmıştır (Eruygur, 2023: 193). Song Hanedanlığı döneminde (URL-9) kadınların davranışları üzerinde sıkı kurallar ve ritüeller uygulanmıştır. “Üç itaat ve dört erdem” gibi kavramlar, kadınların babalarına, kocalarına ve oğullarına itaat etmelerini ve belirli erdemlere sahip olmalarını gerektirmiştir (Jing, 2005: 24).

Çin mitolojisi ve kültüründe kadınlar genellikle olumsuz ve tehlikeli olarak tasvir edilmiştir. Bu, ataerkil toplum yapısının bir yansımasıdır ve kadınların yeteneklerinin aşağılanması gibi toplumsal önyargıları pekiştirmiştir (Li, 2012: 2).

Çincedeki kadınla ilgili kelime kullanımı ve ifadeler, erkek ve kadın arasındaki cinsiyet eşitsizliğini ve toplumsal rollerini yansıtır. Erkeklerin bağımsız ve güçlü, kadınların ise daha pasif ve ev içine yönelik olduğu kabul edilir. Bu, hem dilde hem de toplumsal algıda cinsiyet ayrımcılığını sürdürür (Li, 2006: 181). Kadınların ahlaki davranışlarını düzenleyen Konfüçyüsçü etik, kadınların hem sabırlı hem de boyun eğmeye istekli olmalarını teşvik ederken, aynı zamanda onların düşünce ve özgürlüklerini kısıtlamıştır. Çin toplumundaki kadınların algılanışı ve toplumdaki rolleri hakkında önemli bilgiler sunar. Çince ‘kadın’ anlamına gelen karakter 女-Nü, antik Çin yazıtlarında, özellikle Shang Hanedanlığı döneminden itibaren görülen piktografik bir karakterdir. Bu karakter, elleri göğsünde çaprazlanmış ve diz çökmüş bir kadın şeklini andırır, bu da kadınların ev işleriyle sınırlı ve erkeklere hizmet eden bir konumda olduklarını simgeler. Kadın karakterinin (女) tasarımı ve kullanımı, eski Çin toplumunda kadınların düşük statüsünü ve erkeklere hizmet eden bir rolü temsil ettiği iddiasına dayanır. Bu, kadınların erkeklere itaat etmeleri ve sadece ev işlerini yapmaları gerektiği anlamına gelen toplumsal bir iş bölümünü yansıtır (Zhao, 2005: 91-92).

Antik Çin’de “kadın” kelimesinin telaffuzu, “köle” 奴- Nü anlamına gelen bir başka kelimeyle ilişkilendirilmiş ve kadınların çoğunlukla ev işleriyle uğraştığı, köle gibi algılandığı belirtilmiştir. Bu karakterin oluşturulması, erkek ve kadın arasındaki farklı toplumsal iş bölümünü somutlaştırmış ve kadınların toplum içindeki alt konumunu pekiştirmiştir (Wáng, 2014: 36). Günümüzde Çin’de hâlâ hâkim olan ataerkil akrabalık kültürü, Çinli kadınların erkeklerden aşağı konumda olmasına ve erkeklerle eşit muamele görmemesine neden olmaktadır. Üstelik sömürge ve işgal altındaki Doğu Türkistan’daki Uygur kadınlarının Çin’in katı ataerkil kültüründen Çinli kadınlara göre kat kat daha fazla etkilendiği öngörülmektedir.

2. Çin Hükümetinin Uygur Kadınlara Yönelik Politikaları

Tarihsel olarak, Doğu Türkistan da dâhil olmak üzere tüm Orta Asya’nın kadınları kültürel kimliğin güçlü sembolleriydi ve bunun koruyucuları olarak görülüyorlardı. Komünist rejimin Doğu Türkistan üzerinde kontrolünü kurmasının ardından (Taşağıl, 2012: 557) Çin, 1960’larda tüm toplumların “bir bütün” halinde “birlikteliği” şeklindeki komünist doktrini tanıtmak için kültürün homojenleştirilmesi politikasını uygulamaya koymuştur (URL-10) Doğu Türkistan, kendine özgü kültürel kimliği ve merkezkaç eğilimleri nedeniyle ana hedef haline geldi ve kültürleri, gelenekleri, fikirleri ve alışkanlıkları saldırıya uğradı. Mao’nun eşi Jiang Qing, yerli Uygurları “yabancı işgalciler ve uzaylılar” olarak görüyordu. Kuranlar yakıldı, camiler kapatıldı, yıkıldı ya da domuz yetiştiriciliği için kullanıldı, sünnet yasaklandı. Örneğin, 1949 yılında tüm Doğu Türkistan’da bulunan 29.545 cami, Kültür Devrimi’nden sonra sadece 1.400’e indirildi. Kültür Devrimi sırasında Uygur kadınları Pekin’in saldırılarına karşı direnişin ön saflarında yer almış, aile içinde kültür ve dini koruyarak yerel gelenek ve görenekleri canlı tutmuşlardır. Ayrıca doppa (üzerinde işlemeli desenler bulunan beyaz yumuşak bir başlık) gibi geleneksel el sanatları üreterek bu geleneklerin bozulmadan kalmasını sağladılar. Uygur kadınları bu doppaları, başörtülerini ve hatta peçeleri Çin kültürüne ve Sinikleşmeye karşı sembolik bir direniş olarak kullandılar. Dahası, cesur Uygur kadınları, bu Uygurlara yönelik korkunç kültürel saldırı sırasında bile, çocuk doğumu sırasında geleneksel ağırlı yöntemleri kullanarak istikrarlı doğum oranlarını korumuşlardır (URL-11).

1955 yılında Pekin, teoride özerklik tanınan ancak pratikte tanınmayan Sincan Uygur Özerk Bölgesi’ni kurdu. 1979 yılında Çin Komünist Partisi (ÇKP) yeni Evlilik Kanunu’nun 12. Maddesi uyarınca tek çocuk politikasını zorunlu hale getirdi. Sincan yetkilileri, 1981 yılında Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nin 3.

Bölümünün 15. Maddesi uyarınca aile planlamasına ilişkin il yönetmeliğini yayınlamış ve bu yönetmelik 1983 yılından itibaren Uygur, Kazak ve Özbek olmak üzere Türklere uygulanmıştır. Bu özerk yasa uyarınca, kentsel alanlarda yaşayan Çinli olmayan topluluklar iki çocuk sahibi olabilirken, kırsal alanlarda yaşayanlar en fazla üç çocuk sahibi olma hakkına sahiptir. Bu aile planlaması politikası Doğu Türkistan'da ayaklanmalara yol açtı. Topraklarının demografik yapısının daha da değişmesinden korkan Uygur öğrencilerin baskıcı aile planlaması yönetmeliğinin kaldırılmasını talep etmesiyle Pekin'de protestolar patlak verdi. Ancak uygulamada aile planlamasında bile özerklik yoktu. Bu azınlık aile planlaması yasası kapsamında Doğu Türkistan'da yeni doğan bebeklerin kaderi, ilçe düzeyindeki ÇKP yetkilileri tarafından kararlaştırıldı ve ilçe, köy ve grup düzeylerine ayrıldı. Uygur kadınlar ve aileleri para cezası (2,000 ila 6,000 yuan) ödemeye zorlandı ve il yönetmelikleri uyarınca üçüncü çocuk olsa bile hamileliğin herhangi bir aşamasında zorla kürtaja tabi tutuldu. Tüm bunlar Doğu Türkistan'ın demografisini değiştirmek ve Uygurları ana akım Çin nüfusuna asimile etmek için yapıldı. Uygur kadınlar ÇKP'ye meydan okudular ve kota sistemi dışındaki bebeklerinin doğumunu bir sır olarak sakladılar. Bunu modern sağlık hizmetlerinden yararlanmayarak ve geleneksel ebe seçeneğini tercih ederek yaptılar. Çoğu kadın doğum için ebeveynlerinin evlerine ya da diğer idari bölgelerdeki akrabalarına gitmeyi tercih etti (URL-12).

Doğu Türkistan'ın jeo-stratejik önemi 21. yüzyılın ikinci on yılında, özellikle de 2013'te çok konuşulan Kuşak ve Yol Girişimi'nin başlamasından sonra katlanarak artmıştır (URL-13). Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nin altı büyük kara koridorundan üçü Doğu Türkistan'dan geçmektedir ve Han Çinlilerin kitlesel akını Doğu Türkistan'da yabancılaşmayı arttırmıştır. 2014 yılında Kunming tren istasyonunda meydana gelen bıçaklı saldırı ortaya çıkmıştır. Saldırdan kısa bir süre sonra Başkan Xi bölgeye yaptığı ilk ziyarette sivil huzursuzluğa karşı sert önlemler alınmasını talep etti ve daha fazla entegrasyon ve ekonomik büyüme için tedbirler açıkladı. ÇKP, bölgenin demografisini değiştirmek için baskıcı politika, yüksek teknolojili gözetim, yeniden eğitim kampları ve artan Han göçü ile yerli Uygur nüfusunun sosyo-ekonomik sömürsünü başlattı. Çin 2016 yılında tek çocuk politikasını kaldırmış, hatta bazı eyaletler insanları daha fazla çocuk sahibi olmaya teşvik etmek için maddi ödüller ilan etmiştir. Ancak Uygur nüfusunu kontrol altına almak için Uygur kadınlarının zorla kısırlaştırılması, kürtajı ve rahim içi araçların zorla yerleştirilmesine çok daha fazla ağırlık verildi. ÇKP bu kampanya için yüz milyonlarca dolar akıttı. Kadınlar zorla rahim içi doğum kontrol cihazı (RİA) takılan ve cinsel olarak aşağılanan yeniden eğitim kamplarında alıkonuldu. Bazılarına, özellikle Doğu Türkistan'ın güney bölgelerinde adet döngülerini durduran ilaçlar verildi. 2015 ve 2018 yılları arasında, Doğu Türkistan'ın güneyindeki iki ünlü şehir olan Hotan ve Kaşgar'da doğal nüfus artış oranı yüzde 84 azalarak yüzde 1,6'dan yüzde 0,26'ya düştü. Doğu Türkistan Çinlilerin sadece yüzde 1,8'ini oluştururken, tüm Çin'deki rahim içi doğum kontrol cihazı RİA'ların yüzde 80'i Uygur kadınlara takıldı.

ÇKP'nin 2014 yılında Başkan Xi'nin ziyaretinden sonra ivme kazanan Doğu Türkistan'daki hedefli kampanyası sadece Uygurların nüfus artışını kontrol altına almayı değil, aynı zamanda Uygur kültürünün koruyucularını da bastırmayı amaçlamaktadır. ÇKP'nin son dört yıldan bu yana programını uygulama şekli Pekin'in ne komşuları ne de Çin'in siyasi-ekonomik etkisi altında Doğu Türkistan'daki politikalarını onaylayan Müslüman ülkeler için hiçbir zaman kurallara dayalı iyiliksever bir hegemon olmayacağını göstermektedir. Büyük Müslüman ülkelerin çoğu zaman zaman küresel forumlarda ÇKP'nin Doğu Türkistanlılara karşı politikalarını desteklemişlerdir. Aralarında Japonya'nın da bulunduğu 22 demokratik ülke yeniden eğitim kamplarının kapatılması için bir mektup yazarken, Suudi Arabistan, Pakistan ve BAE'nin de aralarında bulunduğu 37 Müslüman ülke Çin'in Doğu Türkistan'daki hegemonik politikalarını savundu ve Çin'in "insanı koruma ve kalkınma yoluyla insan haklarını geliştirme" çabalarını takdir etti. Dahası, Uygur kadınlarının zorla kısırlaştırıldığı ve kürtaj edildiği haberlerinin ortaya çıkmasının ardından ABD ÇKP'ye ağır eleştiriler yöneltti. ABD Dışişleri Bakanı Michael Pompeo, "Çin Komünist Partisini bu korkunç uygulamalara derhal son vermeye çağırıyoruz" dedi. Ancak Pakistan gibi bazı Müslüman ülkeler, Uygur kadınlarının bu korkunç hikâyelerinden sonra bile Çin-Pakistan Dışişleri Bakanları Stratejik Diyalogu'nun ikinci turunda "Çin'in temel çıkarlarını ilgilendiren konularda ve Doğu Türkistan'la ilgili olanlar gibi büyük endişe yaratan konularda" Çin'e olan sıkı desteklerini teyit ettiler (Debates) (URL-14).

Çin hükümeti, Uygur, Kazak ve Özbek gibi Türklerin kültürünü Çin kültürüyle besleyerek² onların kültürleştirilmesini meşrulaştırmak ve “eğitim yoluyla beyin yıkama kampları” kurarak onlara baskın etnik köken olan Çin kültürünü empoze etmek için korkuyu kullanmaktadır. Xin Jinping yönetimi, son tahminlere göre (URL-16) 3 milyondan fazla kişinin zorla esir tutulduğu bu kampları tamamen onaylamaktadır. Amaç, zulüm gören nüfusun hayatını her yönüyle kontrol etmektir. Newcastle Üniversitesi Profesörü Joanne Smith Finley’in de belirttiği gibi, Çin hükümeti Uygurlara “yavaş ve acı verici bir soykırım” (URL-17) uygulamaktadır. Dahası, tanıklıklar bu “rehabilitasyon ya da eğitim kamplarında” Uygurlara karşı işlenen birçok suçu doğrulamaktadır. Hayatta kalanlardan Ömer Bekali (URL-18), sabah ilk iş olarak 30 dakika boyunca vatanseverlik şarkılarını tekrar tekrar okumak zorunda kaldıklarını anlatıyor. “Bir duvara bakarak [...] zikrediyorduk” diye devam ediyor ve kamptan ayrılmayı başarsa bile şarkılar hala kafasında çınlıyor. Bu uygulama zorunlu bir kültürel asimilasyondur. Sosyolog Christophe Bertossi’ye göre bu asimilasyon “farklı olanın tehlikeli olarak görüldüğü toplumlarda kullanılır. Hegemonya konumundaki toplumun ya da gücün dünya görüşünün yabancı ve tehdit olarak görülen insanlara empoze edilmesidir. Bu süreç, siyasi olarak zayıf konumda olanların kimlik geçmişlerinin yok edilmesi anlamına gelir” (URL-19). Psikolojide bu uygulama, “bir kişinin fikirlerini ve davranışlarını değiştirmesini sağlamak” (URL-20) için kullanılan bir yöntem olan zihinsel manipülasyondan farklı değildir. Çin hükümeti, mahkûmlara mekanik bir şekilde vatansever şarkıları tekrarlatarak Uygur kültürünü Çin kültürünün yararına zayıflatmayı amaçlıyor. Hayatta kalan Ömer Bekali ayrıca İslam’da yasak olmasına rağmen domuz eti yemeye zorlandıklarını, Çince konuşmaya zorlandıklarını ve dua etmelerinin ya da başka bir dil konuşmalarının yasak olduğunu belirtiyor (URL-21). Ancak şiddet burada bitmiyor, oradaki Uygur, Özbek gibi Türk kadınlar toplu tecavüz, işkence, zorla kısırlaştırma veya gıdadan mahrum bırakma gibi insanlık dışı muamelelerin kurbanı oluyor (URL-22).

Çin hükümeti, Doğu Türkistan bölgesinde sıkı güvenlik ve terörle mücadele önlemleri altında, özellikle kadınları hedef alarak sert politikalar uygulamaktadır. Bu politikalar, vatandaşların sürekli gözetim altında tutulması, disiplin altına alınması ve çeşitli zorlayıcı yöntemlerle susturulup boyun eğdirilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Doğu Türkistanlı kadınlar, bu politikaların en ağır yükünü taşıyanlar arasında yer almakta; kimlikleri ve varoluşları yok sayılarak, kendilerine özgü kültürel ve bireysel özelliklerinden arındırılmaya çalışılmaktadır. ÇKP hükümeti, bu süreçte kadınların temel haklarını ihlal ederek, inanç, düşünce ve cinsel özgürlüklerine müdahale etmektedir.

3. Doğu Türkistan’da Kadınlara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri

Çin hükümetinin Doğu Türkistan’daki kadınlara yönelik politikaları, özellikle kadınların özel yaşamına ve aile yapısına sürekli müdahale edilmesi ve şiddet içeren uygulamalarla insan hakları ihlallerine yol açmaktadır. Uygur kadınları, uyum sağlamaz ve Çin kültürünü benimsemezlerse, ağır baskı ve zulümle karşılaşmakta, hatta varlıklarının yok edilmesi riskiyle yüz yüze kalmaktadırlar. ÇKP, bu uygulamaları eğitim ve terörle mücadele çabalarının bir parçası olarak göstermekle birlikte, uluslararası toplumdan gelen eleştirileri reddetmektedir. Kadınların temel yaşam haklarına yönelik ihlaller, toplama kamplarına hapsedilme, çocuklarından ayrılma, bedensel özgürlüklerinin engellenmesi, cinsel şiddete maruz bırakılma ve inanç ile düşünce özgürlüklerinin yok sayılması gibi uygulamalar, Çin devletinin Doğu Türkistanlı kadınlara yönelik insan hakları ihlallerini gözler önüne sermektedir. Bu şiddet mekanizmaları, özellikle kadınlar ve kız çocukları için yıkıcı ve kabul edilemez sonuçlara yol açmaktadır (Yaşar, 2023: 11-12).

² 文化新疆 Wénhuà rùn jiāng. Çin hükümeti bu tabiri şu şekilde tanımlar: Sincan’ı kültürel açıdan beslemek, ideolojik ve kültürel anlayışı birleştirmenin ve Sincan’daki yeni dönemde Partinin Sincan yönetim stratejisini uygulamanın anahtarıdır. Sincan’da çeşitli görevlerin desteklenmesi yalnızca maddi güce değil aynı zamanda manevi güce de dayanmalıdır. Kültürel kimlik, kimliğin en derin düzeyi, ulusal birliğin kökü ve ulusal uyumun ruhudur. Sincan’ın tarihi ve gerçekliği bize, Sincan’da iyi bir iş çıkarmak için, yalnızca maddi sorunları çözmek için maddi gücü değil, aynı zamanda manevi sorunları çözmek için manevi gücü de güçlendirmemiz gerektiğini söylüyor. Ekonomik kalkınma ve insanların yaşam standartlarının iyileştirilmesi, otomatik olarak insanların ideolojik ve anlayış düzeylerinin iyileşmesine yol açmayacaktır. Ulusal birliği korumak ve ulusal bölünmelere karşı çıkmak için, ekonomik kalkınmaya dikkat etmenin yanı sıra, ideolojik açıdan da iyi bir iş yapmalıyız. ve kültürel eğitim. Ancak kültürel kimlik sorunu çözüldüğünde, büyük anavatanla, Çin milletleriyle, Çin kültürüyle, Çin Komünist Partisiyle ve Çin’e özgü sosyalizmle özdeşleşme pekişebilir. Sincan’ın kültürel açıdan zenginleştirilmesi, tüm etnik grupların büyük birliğinin güçlendirilmesi ve tüm etnik grupların nar taneleri gibi birbirine sarılmasının teşvik edilmesi açısından büyük önem taşıyor. https://www.ts.cn/xwzx/xuexi/llwz/202311/t20231103_17083947.shtml [Erişim: 2 Ocak 2024] Adrian Zenz gibi uluslararası üne sahip akademisyenler, Çin’in “kültürel beslenme” hareketinin aslında Uygurların Çinleştirilmesi olduğuna işaret ediyor.

Hâlihazırda Uygur kadınlarına karşı işlenen insan hakları ihlalleri, fiillerin niteliğine göre kabaca beş türde sınıflandırılabilir: (1) zorla kısırlaştırma, (2) Uygur kadınlarını Han Çinli erkeklerle zorla evlendirme, (3) Toplama kamplarında cinsel şiddet, (4) Çin'in Zorla Çalıştırma Kamplarında Uygur Kadınların Köleliği (5) Devlet Memuru-Aile Eşleştirme politikası (Çince 结对认亲 Jiéduì Rèn Qīn) (URL-23).

(1) Zorla Kısırlaştırma

Uygur kadınlarına karşı zorla kısırlaştırmaya yönelik geniş çaplı bir kampanya 2018 yılı civarında başladı. Doğu Türkistan'daki dini faaliyetler sıkı bir şekilde düzenlenmeye başlandı ve giderek artan sayıda erkek hapisanelere veya zorunlu çalışma yerleşkelerine gönderilirken, kadınlar da kısırlaştırmaya zorlandı. Zorla kısırlaştırmayı içeren bu projeye Ücretsiz Teknik Aile Planlaması Hizmetleri adı veriliyor. Proje özellikle Doğu Türkistan'ın güney bölgelerinde güçlü bir şekilde gerçekleştirildi (URL-24). Bu proje, rahim içi doğum kontrol cihazı (RİA) yerleştirme, kürtaj ve kısırlaştırma dâhil olmak üzere “doğum kontrol ameliyatlarını” ücretsiz olarak sağlıyor ve amaç için gerektiği şekilde bütçelendiriliyor. Kısırlaştırma ve diğer prosedürlerin spesifik konuları, bir veya iki çocuğu olan bazı kadınlar ve üç veya daha fazla çocuğu olan kadınların çoğu veya tamamıdır. Uygurların çoğunlukta olduğu bazı vilayetlerde, üç veya daha fazla çocuğu olan kadınların kısırlaştırılmasının 2019 yılı için bir politika hedefi olarak belirlendiği söyleniyor. Doğu Türkistan'da, gönüllü olarak RİA yerleştirme veya kısırlaştırma uygulanan bir veya iki çocuğu olan kadınlara (yani bir çocuk daha sahibi olmasına izin verilen kadınlara) 2019 ve 2020'de mali ödüller verildi (URL-25).

Doğu Türkistan'ın ücretsiz teknik aile planlaması hizmetleri bütçesinin tamamı ve yerel bütçe birleştirildiğinde, güney bölgelerde sağlanan fonların 18 ila 49 yaş arasındaki tüm evli kadınların yaklaşık 200.000'ini yani yüzde 12'sini kısırlaştırmaya yeterli olduğu söyleniyor. Bu durumda Çin hükümetinin Doğu Türkistan'a atadığı yönetim, “sıfır doğum kontrolü ihlali vakası” hedefini belirledi; bu, devletin iradesi dışında tek bir azınlık çocuğunun doğmaması anlamına geliyor. Çinli yetkililerin belirlediği sayısal hedeflerle zorlanan kısırlaştırma ve diğer prosedürlerin çoğunlukla kadınların tesislerde alıkonulması yoluyla uygulandığı öngörülmektedir.

Örneğin, Doğu Türkistan'ın güney kesiminde yer alan Hoten Şehri sayısal hedefler olarak, (1) 524 kişiye rahim içi doğum kontrol cihazlarının (RİA) yerleştirilmesi ve (2) 14.872 kişiye kısırlaştırma ameliyatlarının uygulanması gibi 2019 aile planlaması hedeflerini belirlemiştir. Komşu ilçe de yıl için (1) 5.970 RİA yerleştirme ve (2) 8.064 kısırlaştırma ameliyatı şeklinde sayısal hedefler belirledi. Bu planlar şehir veya ilçeye özel değil: Sincan Sağlık Komisyonu'ndan alınan belgelere dayanarak, 2019 ve 2020 yıllarında ağırlıklı olarak Uygurların yaşadığı Doğu Türkistan'ın tüm güney bölgeleri için planlar yapıldı (Zenz 2020: 11).

Gözetimle ilgili olarak, 2018 civarında Doğu Türkistan'ın birden fazla bölgesinde doğum kontrolü ihlalleriyle ciddi şekilde başa çıkmaya yönelik kurallar açıklandı ve üç ilçenin, ihlal edenlerin toplama kamplarına gönderileceğini belirttiği bildirildi. Gözetim, yalnızca doğum kontrolünün ihlal edildiği ve kısırlaştırıldığı gerekçesiyle dayatılıyor ve toplama kamplarında kadınların iradesi ne olursa olsun uygulamalar adeta dayatılıyor. Sistemik ve zorla kısırlaştırma ve bunun gibi diğer prosedürlerle nüfus kontrolü, Çin Hükümeti tarafından imzalanan Soykırım Sözleşmesinde öngörülen “grup içinde doğumları engellemeye yönelik tedbirlerin uygulanması” şeklindeki soykırım tanımlarından birinin kapsamına girmektedir (Turdush ve Fiskesjö, 2021: 23).

Konunun uzmanı Alman antropolog Adrian Zenz, (URL-26) son raporunda Uygur kadınları üzerinde zorla kısırlaştırma ve zorla kürtajın kullanıldığını doğrulamaktadır. Çin hükümetinin Doğu Türkistan'a atadığı yönetim birkaç yıldır sıkı bir doğum kontrol kampanyası yürütmektedir. Çin hükümeti 2017 yılında, demografik büyümeyi teşvik etmek amacıyla Han (Çinli) nüfusu için “sadece bir çocuk” politikasını kaldırdı. Uygurlar için durum farklıydı, bu yasaya uymak zorunda değillerdi, kentsel alanlarda en fazla 2, kırsal alanlarda ise en fazla 3 çocuk sahibi olabiliyorlardı. 2015'ten önce, izin verileden daha fazla çocuk sahibi olan Uygur aileler para cezasına çarptırılıyordu (URL-27). Ancak son araştırmalar, kırsal alanda yaşasalar bile 2'den fazla çocuk sahibi olmadıklarını kanıtladı. Aslında, yasağın kaldırılması Uygur toplumu üzerindeki yaptırımı sertleştirdi, kotalara uymayan kadınlar “uzun süreli

etkili doğum kontrolüne” (URL-28) mahkûm edildi, bu da RİA takılması, tüp ligasyonu (URL-29) gibi bir kısırlaştırma prosedürüne veya bir eğitim önlemine, yani bir ceza kamplarında kalmaya karşılık geliyor. Bu prosedürler Uygur kadınlarına bir kampa kapatılma acısı altında zorla uygulanmaktadır (URL-30).

Kampların dışında ya da içinde, zorla kısırlaştırmalar Uygur kadınlarının demografik bir silah olarak görüldüğünü kanıtıyor. Kadınlar hayat veren ve dolayısıyla Uygur nüfusunu artıran kişiler olarak görülürken, erkekler potansiyel teröristler olarak görülüyor. Bu görüş nedeniyle, Uygur, Özbek ve Kazak gibi Türkleri aşamalı olarak ortadan kaldırmak için esas olarak kadınlar hedef alınmaktadır. Yukarıda bahsedilen uygulamalara ek olarak, Çin hükümetinin Doğu Türkistan’a atadığı yönetim Uygur kadınları ile Han Çin erkekleri arasında etnik evlilikleri teşvik etmektedir. Bunun karşılığında para ödülü ya da “tutuklu ebeveynlerin serbest bırakılması” (URL-31) vaadi alabilirler. Bu evlilikler zorla yapılıyor, eğer bir Han erkeği bir Uygur kadına evlenme teklif ederse, kadın hayır diyemiyor, aksi takdirde sonuçlarına katlanıyor, örneğin bir kampa gönderiliyor (URL-32).

(2) Uygur Kadınlarını Han Çinli Erkeklerle Zorla Evlendirme

Çin’in Doğu Türkistan’da 2000 yılında yaptığı beşinci *hukou* (hane) nüfus sayımı istatistiklerine göre, Han Çinlileri ile Uygurlar arasındaki ırklar arası evlilikler yalnızca Tüm evliliklerin %1,05’ini oluşturuyordu (URL-33). Çin daha fazla ırklar arası evlilik istatistikleri yayınlamadı ancak sosyal medya haberlerine ve Çin hükümetinin haber ve belgelerine dayanarak Uygurlar ile Han Çinlileri arasındaki ırklar arası evliliklerin 2017’den bu yana önemli ölçüde arttığını tahmin ediyoruz. Ayrıca Uygurlar ve Han Çinlileri arasındaki ırklar arası evliliklerin 2017’den bu yana önemli ölçüde arttığını tahmin ediyoruz. Üstelik bu evliliklerin çoğunluğu Han Çinli erkeklerle Uygur kadınlar arasında oluyor ve çok nadiren bunun tersi oluyor. Ataerkil kültüre sahip Çin yönetim sisteminde bu kadınlar Uygur değil, Han çocukların anneleri olacak; dolayısıyla bir politika olarak bu teşvik edilen evlilikler, Uygur halkının (Soykırım Sözleşmesi’nde ifade edildiği gibi) “kendi başına” hedeflenen yok edilmesini daha da hızlandırmaktadır. Çin hükümeti bu ırklar arası evlilik politikası hedeflerini desteklemek için birçok teşvik kullandı. Ağustos 2014’te Çin, yeni evli Han -Uygur çiftlerine beş yıl boyunca yıllık 10.000 yuan ödül vereceğini duyurdu. Ayrıca çiftlerin çocukları meslek okuluna girerse 3.000 yuan ödül, üniversiteye girerse 5.000 yuan ödül ve çocuklarının üniversite sınavına fazladan 15 puan ekleneceğini duyurdular (URL-34).

2014 yılında Çin hükümeti, Han Çinli erkeklerini Doğu Türkistan’a göç etmeye ve Müslüman kadınlarla evlenmeye teşvik eden ödülü 3,33 hektar araziye ve 70,00 yuan (tahmini 10.847 ABD Doları) ikramiyeye yükseltti (URL-35). Bu teşviklere rağmen Doğu Türkistan’da ırklar arası evlilikler hâlâ yaygın değildi. Ancak 2017’den başlayarak, Çin’in milyonlarca Uygur’u (ve özellikle Uygur erkeklerini) toplama kamplarında hapsedmesi sonrasında, sosyal medya paylaşımlarının sayısında ve Çin devlet medyasında Han Çinli erkeklerle Uygurlar arasındaki ırklar arası evliliklere ilişkin haberlerin sayısında çarpıcı bir artış oldu. Sosyal medyadaki yorumlara göre, Uygur kadınları ve tüm aileleri, Han Çinli erkeklerle evlenmeyi reddetmeleri halinde ağır toplama kampı cezasıyla cezalandırılmakla tehdit edilmektedir.

Çin hükümetine bağlı çalışma birimleri ve sosyal güvenlik çalışanları, Han Çinli erkekleri destekliyor ve kadınlar kendi istekleriyle evlenmeyi reddetseler bile, sıklıkla Uygur kadınlarını bu erkeklerle evlenmeye ikna etmeye çalışırlar. Devlet destekli zorla evlendirme politikasını gizlemek için Çin hükümeti, Doğu Türkistan’ın çeşitli şehirlerinde flört hizmetleri de kurmuştur. Bu hizmetlerin tek işlevi, Han Çinli erkekler için Uygur kadınları bulmaktır. Tüm bu flört hizmetleri, doğrudan Çin hükümetine bağlı ve onun tarafından yönlendirildiği için temelde siyasideir. Çin ulusal ırklar arası evlilik istatistiklerini gizlediği için bu tür evliliklerin yaygınlığını belirlemek mümkün değil. Ancak soru şu ki, eğer bu ırklar arası evlilikler gönüllü ve devlet tarafından desteklenen bir tecavüz olmamışsa, neden bir ila üç milyon Uygur’un toplama kamplarına zorla gönderildiği 2017 yılından bu yana Han Çinliler ile Uygur kadınları arasında ırklar arası evliliklerde bu kadar dramatik bir artış olmuştur? Bu toplama kamplarına kadınlardan daha fazla erkeğin gönderildiğini ve evlenecek Uygur erkeği kalmadığında pek çok kadının Han Çinli erkeklerle evlenmekten başka seçeneği kalmayabileceğini tahmin etmek zor değildir (Turdush ve Fiskesjö, 2021: 26-28). Bunun en ikna edici nedeni ise kadınların bu kamplardan birine gönderilme korkusudur. Yüzlerce Uygur kadın, TikTok videolarında, Çin sosyal medya platformu WeChat’te ve diğer uygulamalarda ve ayrıca Çin hükümetinin web sitelerinde görülen haberlerde Han Çinli erkeklerle

evlendiğini bildiriyor; bunların hepsi, bunun şok edici ve yıkıcı bir olay haline geldiğini gösteriyor (URL-36).

Antropolog Dru C. Gladney (1994: 94) tarafından yapılan bir çalışma, Han Çin kültürünün Uygur kadınları erotikleştirdiğini göstermektedir. Antropolog, halka açık yerlerde çıplak Han kadınlarının görüntülerinin çok nadir olduğunu, ancak Uygur kadınlarının genellikle bu şekilde temsil edildiğini açıklamaktadır (URL-37). Doğu Türkistan'a özgü ekonomik ve yarı askeri bir hükümet örgütü olan Üretim ve İnşaat Kolordusu (XPCC) için çalışan bir Han erkeği, "Bir Uygur kızının kalbi nasıl kazanılır?" (URL-38) el kitabını yazmıştır. Uygur kadınları ve güzellikleri hakkındaki görüşleriyle başlıyor, ardından onları mükemmel gelinler ve ideal ev kadınları olarak tanımlamaktadır.

Hâkim konumda olan Çin ataerkil kültüründe görüldüğü üzere, pratikte Uygur kadınlarının Han Çinli erkeklerle evlendirilmesi, gelecekteki çocuklarının annelerinin etnik grubuna ait olmaması anlamına gelmektedir. Bu, Uygur çocuklarının doğumunu önlemeye ve sonuç olarak Uygur nüfusunu azaltmaya yönelik bir önlem daha temsil etmektedir. Ayrıca, Çin hükümetinin sömürgeci ideolojisinin, kadınları kontrol etmenin sadece toprağı değil, aynı zamanda tüm sömürgeleştirilen halkı da kontrol etmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu, Uygur erkekleri ile Han Çinli kadınlar arasında çok az karışık ırk evliliği olmasını ve Çin hükümeti ve sosyal propagandanın çoğunlukla Uygur kadınlarına yönelik olmasını açıklamaktadır.

Çin hükümeti, Doğu Türkistan'daki Uygur kadınlarını Han Çinli erkeklerle zorla evlendirerek, bölgenin kültürel ve sosyal yapısını kontrol altına almayı ve dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu politika, Doğu Türkistanlıların dilini, geleneklerini ve kimliğini zayıflatmayı, kendi kültürel değerlerini yaymayı ve böylece Doğu Türkistanlıların direncini kırmayı ve onları daha yönetilebilir hale getirmeyi hedefler. Bu uygulama, Doğu Türkistan'ın nüfus yapısını değiştirerek Han Çinli nüfus oranını artırırken, Doğu Türkistanlıların nüfusunu azaltmayı amaçlar. Ayrıca, bu zorla evlilikler, Doğu Türkistanlılar üzerinde psikolojik baskı ve istismar aracı olarak işlev görerek, toplumun moralini ve direncini zayıflatmaktadır. Çin hükümetinin bu politikası, Doğu Türkistan'ın topraklarına, kaynaklarına ve diğer varlıklarına erişimi kolaylaştırmak gibi ekonomik ve politik çıkarlara hizmet etmektedir.

Bu uygulamalar, modern insan hakları anlayışına aykırıdır ve genellikle ciddi insan hakları ihlalleri olarak kabul edilir. Zorla evlilikler, mağdurlar üzerinde derin ve uzun vadeli psikolojik, sosyal ve kültürel etkilere neden olabilmektedir.

(3)Toplama Kamplarında Cinsel Şiddet

Çin hükümeti, Uygur, Özbek ve Kazak gibi Türk kökenli kadınlara yönelik, onları "ehlileştirmek, kültürel olarak dönüştürmek ve uyum sağlamak" amacıyla 21. yüzyılın en büyük insan hakları ihlallerinden biri olarak nitelendirilebilecek toplama kamplarında hem fiziksel hem de manevi şiddet uygulamaktadır. Bu kamplarda, mağdur Türk kadınlarına karşı cinsel şiddet, onları sindirme ve tam kontrol altına alma yöntemi olarak kullanılmakta, bu sayede kadınların ruhunu kırmak ve direncini azaltmak amaçlanmaktadır. Cinsel şiddet aynı zamanda, bu kadınlara örnek oluşturmak, geniş çaplı korku yaratmak ve cezalandırma aracı olarak işlev görmektedir. Çin hükümetinin bu yaklaşımı, hedef alınan Uygur kadınlarını aşağılama ve onları alt insan olarak gösterme amacını taşımakta, bu da kadınların temel insan haklarından mahrum bırakılmasını kolaylaştırmaktadır. Cinsel şiddetin kullanımı, Doğu Türkistan toplumunun temel yapısını ve sosyal ilişkilerini bozmayı, hedef alınan Türk kadınlarının sosyal ve kültürel dokusunu zayıflatmayı hedeflemektedir. Bu durum, mağdur kadınlar üzerinde derin psikolojik travmalar yaratmakta ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde uzun vadeli iyileşmeyi engellemekte veya zorlaştırmaktadır (URL-39).

Toplama kamplarında uygulanan cinsel şiddetle ilgili dünya çapındaki birçok medya kuruluşlarında haberler yayınlanmıştır. Bazı haber ajansları "Toplama kamplarında sistematik cinsel şiddet" diye başlıklar atarak Doğu Türkistan'daki toplama kamplarında yaşayan cinsel şiddet olaylarını duyurdu. Örneğin; "zaman dilimine bağlı olarak, 2 Şubat akşamı ya da 3 Şubat 2021 tarihinde erken saatlerinde, dünya, Sincan'daki korkunç 'eğitim yoluyla dönüşüm' kamplarında toplu tecavüz, cinsel taciz ve işkencenin yaygın olduğunu anlatan olağanüstü ve son derece rahatsız edici bir BBC röportajıyla sarsıldı. BBC'den insan hakları konularında tanınmış uzman David Campanale, Matthew Hill, eski tutuklular ve bir gardiyanla röportaj yaptı, bilim insanı Adrian Zenz (Joel Gunter sonradan yazılan makaleye katkıda

bulundu) ile konuştu. Ayrıca, daha sonra tutuklanan Bitter Winter muhabirinin kampların içinden çektiği video görüntülerini de göstermeyi başardılar. Biz de, BBC'ye, arşivimizden kısmen daha önce hiç yayınlanmamış görüntüler sağladık." (URL-40).

"Amerika Birleşik Devletleri, Çin'in Sincan kamplarında gözaltına alınan kadınlara yönelik sistematik tecavüz ve cinsel işkence raporlarına ilişkin olarak 'derinden rahatsız' olduğunu belirtti ve İngiltere hükümeti, bu raporların ardından yaptırım uygulamak için daha fazla baskı altında kaldı. BBC'nin Çarşamba günü yayımladığı raporda, etnik Uygur ve diğer Müslüman kadınlara yönelik tecavüz, cinsel taciz ve işkence iddiaları, birkaç eski tutuklu ve bir gardiyanla yapılan röportajlara dayanarak detaylandırıldı. Röportaj yapanlar BBC'ye, "organize bir toplu tecavüz, cinsel taciz ve işkence sistemine tanık olduklarını veya bunun kanıtlarını gördüklerini" söyledi. ABD Dışişleri Bakanlığı bir sözcüsü, bu tür "katliamların vicdanı şoke ettiğini ve ciddi sonuçlarla karşılaşılması gerektiğini" belirterek, Çin'den tecavüz iddialarına ilişkin" derhal ve bağımsız uluslararası gözlemciler tarafından yapılan soruşturmalara izin vermesini" talep etti. Sözcü, "Sincan'daki etnik Uygurlar ve diğer Müslümanlara ait toplama kamplarında kadınlara yönelik sistematik tecavüz ve cinsel tacize dair raporlar, dâhil olmak üzere birinci elden tanıklıklar, bizi derinden rahatsız ediyor" dedi ve ABD'nin, Çin'in Sincan'da "insanlığa karşı suçlar ve soykırım" işlediği yönündeki suçlamalarını tekrarladı." (URL-41).

"Muhabirler ve diğer kuruluşlar, toplama kamplarında gerçekleşen tecavüz ve diğer cinsel şiddet vakalarına dair birçok rapor yayınladı. [[[Amie Ferris-Rotman, The Washington Post, "Kazakistan'a kaçan Müslüman kadınlar anlatıyor: Kürtajlar, rahim içi cihazlar ve cinsel aşağılama," 5 Ekim 2019 →; The Rights Practice, "Görünmez Acı: Sincan'da cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet," Kasım 2020 →]]] İki eski tutuklu - bir kadın ve bir erkek - kamplarda tecavüze uğradıklarını bildirdi. [[[Matthew Hill, David Campanale ve Joel Gunter, BBC News, "Amacı herkesi yok etmek': Uygur kampı tutukluları sistematik tecavüzü anlatıyor," 2 Şubat 2020 →; Steve Chao, Al Jazeera, "Açığa Çıktı: Çin'in Müslüman Uygurları izlemesi," 1 Şubat 2019 →.]]] Bir kampta tutulan eski bir öğretmen, diğer tutukluların kamp polisi tarafından tecavüze uğradıklarına tanık olduğunu bildirdi. [[[David Stavrou, Haaretz, "Çin'in Gulagları'nda Bir Milyon Kişi Hapsedildi. Kaçmayı Başardım. İşte İçeride Gerçekten Neler Olduğu: Tecavüz, işkence ve insan deneyleri. Sayragul Sauytbay, Sincan 'yeniden eğitim kampı'ndan birinci elden tanıklık ediyor," 17 Ekim, 2019 →]]] Başka bir eski öğretmen, kamp görevlilerinin, kamplardaki yetkililer tarafından tutuklulara yapılan çoklu tecavüzler ve toplu tecavüzler dahil olmak üzere tecavüz hikayelerini paylaştığını bildirdi. [[[Ruth Ingram, The Diplomat, "Sincan Kamp Öğretmeninin İtirafı," 17 Ağustos 2020 →]]] Başka bir eski tutuklunun kampta tecavüze uğradığına dair tanıklığı bir insan hakları araştırmacısı tarafından rapor edildi. [[[Human Rights Watch, "Soylarını Kırın, Köklerini Kırın,' Uygurlara ve Diğer Türk Müslümanlarına Yönelik İnsanlık Suçları," 19 Nisan 2021 →]]] Amnesty International hiçbir ilk elden tecavüz vakası duymadı; ancak Raziye, Amnesty International'a, bir kampta tutulan bir arkadaşının kamp görevlileri tarafından defalarca tecavüze uğradığını söylediğini aktardı: Bir tesise gönderileceğimi öğrendiğimde çok korktum, çünkü 20'li yaşlarındaki komşum bir kamptaydı ve birlikte içki içmiştik, sırlarını paylaşmıştı. Tecavüze uğradığını ve kürtaj yaptırmak zorunda bırakıldığını söyledi... Bana birkaç Han Çinli erkeğin ona tecavüz ettiğini, 'ikisinin ellerimi, ikisinin bacaklarımı tuttuğunu ve birinin beni tecavüz ettiğini' söyledi. [[[Amnesty International röportajları.]]]" (URL-42).

(4) Çin'in Zorla Çalıştırma Kamplarında Uygur Kadınların Köleliği (URL-43)

"Çin'in zorla çalıştırma kamplarında Uygur kadınların köleliği" tabiri ise Çin'in Doğu Türkistan'da Uygur ve diğer Türklere mensup kadınların maruz kaldıkları zorla çalıştırma ve insan hakları ihlallerine dair bir konuyu ifade ediyor. Bu ifade, genellikle Uygur kadınlarının Çin hükümeti tarafından işletilen kamplarda veya fabrikalarda zorla çalıştırıldıklarını ve çeşitli insan hakları ihlallerine, özellikle kölelik benzeri koşullara maruz kaldıklarını vurgulamak için kullanılmaktadır. Bu durum, uluslararası toplumda ciddi endişelere yol açmış ve insan hakları savunucuları, hükümetler ve medya tarafından sıklıkla dile getirilmiştir (URL-44).

Bu kamplarda yaşananlar genellikle şunları içerir: Kadınların, ağır ve adil olmayan koşullarda, genellikle minimal veya hiç ücret almadan çalıştırılması, işkence, cinsel taciz ve şiddet, zorla kültürel asimilasyon, dinî ve kültürel uygulamalara yönelik kısıtlamalar gibi ihlaller, kadınların ailelerinden ve topluluklarından zorla ayrılması ve onların toplumsal ve kültürel bağlarından koparılmasıdır (URL-45).

Çin hükümeti, 2006 yılından bu yana Uygur hanelerinden bir kişiyi, fazla iş gücü olarak adlandırıp (URL-46), iç Çin'deki fabrika işlerine zorla gönderme politikasını uygulamaktadır. Bu uygulama, 2017'den itibaren "yoksullukla mücadele" adı altında daha da yoğunlaştırılmıştır. Bu politikanın temel özellikleri şunlardır:

- Çoğunlukla genç Uygur kadınları, Doğu Türkistan dışındaki fabrika işlerine yerleştirilmekte ve böylece kendi topluluklarının erkek nüfusundan ayrılmaktadırlar.
- İşçiler, zorla iç Çin'e gönderilmekte ve evli olanlar ailelerinden, özellikle kocalarından ve çocuklarından ayrılmaktadırlar.
- Bu işçiler, hareket özgürlüğünden mahrum, anavatanlarına dönme hakları olmayan ve yoğun gözetim altında yaşamaktadırlar.

Çin hükümeti, 2020'de yayınladığı Beyaz Kitap'ta, 2014-2019 yılları arasında her yıl ortalama 2.76 milyon fazla kırsal iş gücünün yeniden yerleştirildiğini, bunların yaklaşık 1.68 milyonunun Doğu Türkistan'ın güneyindeki bölgelerden olduğunu iddia etmiştir (URL-47). Bu, dört yıl içinde yaklaşık 6.72 milyon Uygur'un yeniden yerleştirildiği veya zorla çalıştırıldığı anlamına gelir. Çin hükümeti, bu işçilerin gönüllü olduğunu iddia etse de, tanık ifadeleri ve bağımsız araştırmalar bu işçilerin çoğunun kadın olduğunu ve zorla çalıştırıldığını ortaya koymaktadır. Erkek Uygurların büyük bir kısmı hapisane ve gözaltında olduğu için, Adrian Zenz'in analizine göre, toplama kamplarındaki yetişkin erkeklerin oranı, tutuklanan kadınlara göre 9.2 kat daha yüksektir (URL-48).

Çin'in iç bölgelerindeki fabrikalara zorla gönderilen Uygur kadınları, global şirketler için üretim yapmaktadır. Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü'nün 2020 raporuna göre, en az 80.000 Uygur, çoğunlukla kadınlar, ya doğrudan Uygur şehirlerinden ya da toplama kamplarından transfer edilmiştir. İş sözleşmelerini tamamlasalar veya hastalansalar bile eve dönmelerine izin verilmemektedir. Bazı yöneticiler, Uygurların ailelerini ziyaret etmek için en az bir yıl çalışmaları gerektiğini, izin almadan eve gidemeyeceklerini ve belirlenen sürede geri dönmezlerse cezalandırılacaklarını belirtmiştir. Geri dönmeyenler, eğitim dönüşüm kamplarına veya hapishanelere gönderilir (URL-49). "Şandong Eyaleti'ndeki bir fabrika yöneticisi Bitter Winter dergisine, Uygurların ailelerini ziyaret etmek için eve gitmeye hak kazanmadan önce bir yıl çalışmaları gerektiğini söyledi. Aile üyeleri ölse bile, izin almadan eve gidemezler. Bir yıldan fazla çalışmış ve akrabalarını ziyaret etmek için eve gitmeye izin verilen şanslı kişiler, belirlenen süre içinde geri dönmezlerse, zorla geri getirilip cezalandırılırlar. Geri dönmezlerse, bir eğitim dönüşüm kampına veya hapisaneye konulurlar." (Turdush ve Fiskesjö, 2021: 30).

Uzmanlar Uygur kadınlarının maruz kaldığı bu durumu modern kölelik olarak ta tarif etmektedir (URL-50). Bilindiği üzere modern kölelik bireylerin özgürlüklerinin tamamen kısıtlandığı ve zorla çalıştırıldığı, ticareti yapıldığı, zorla evlendirildiği veya diğer yollarla sömürüldüğü durumları ifade eder. Modern kölelik, zorla çalıştırma, insan ticareti, borç köleliği, zorla evlilik ve çocuk işçiliği gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Modern kölelik, bireylerin özgür iradelerinin hiçe sayılmasını ve genellikle fiziksel veya psikolojik baskı altında tutulmalarını içerir (URL-51).

Çin hükümeti, Doğu Türkistan'da sömürgeci bir yaklaşım sergileyerek özellikle Uygur kadınlarının özgürlüklerini ve haklarını ihlal etmekte ve ekonomik kazanç elde etmeyi hedeflemektedir. Bu bölgenin kaynaklarını ve işgücünü kontrol etme amacıyla modern kölelik yöntemlerini kullanmaktan çekinmemektedir. Modern kölelik, insan haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesini içermektedir. Çin hükümeti, bu yöntemlerle Doğu Türkistanlıların kültürel ve sosyal bağlarını koparmakta, onları izole etmekte ve böylece benzer etkiler yaratmaktadır. Hem sömürgecilik hem de modern kölelik yaklaşımları, Doğu Türkistan üzerinde uzun vadeli etkilere sahip olarak bölgenin ekonomik ve sosyal yapılarını derinden etkilemektedir. Modern kölelik yoluyla mağdurların ve ailelerinin hayatları kalıcı olarak değişmektedir. Bu durumu, Çin'in Doğu Türkistan'daki güç ve iktidar dinamiklerini, ekonomik çıkarlarını ve insan hakları ihlallerini içeren bir yapı olarak değerlendirebiliriz.

(5) Uygur Kadınlarının Mahremine Yönelik İhlaller

Doğu Türkistan'da uygulanan "kardeş aile" ya da "eşleş ve aile ol" politikasını, Çin hükümetinin Doğu Türkistanlıları, özellikle Uygur toplumuna yönelik bir dizi asimilasyon ve kontrol politikasının bir parçası olarak görebiliriz. Bu politika, Han memurların Uygur ailelerine "kardeş aile" olarak atanmasını ve bu ailelerle düzenli olarak vakit geçirmelerini içerir. Politikanın temel amacı, resmi açıklamalara göre

“milletlerarası birlik ve uyumu teşvik etmek” ve “radikalizmi önlemek” olarak belirtilmektedir (URL-52).

Bu politika, Uygur toplumu üzerinde gizli bir gözetim ve kontrol mekanizması olarak işlev görmektedir. Han memurların, Uygur ailelerinin özel hayatına, günlük rutinlerine ve dini uygulamalarına müdahale etme potansiyeli bulunmaktadır. Uygur ailelerine yönelik ziyaretler sırasında, Han memurların, Uygur ailelerine Çin Komünist Partisi’nin ideolojisini benimsetmeye çalıştıkları ve Uygur kültürü ve İslam dini uygulamalarına müdahale ettikleri bildirilmiştir. Bu politika, ailelerin özel alanlarına müdahale ederek, aile yapısını ve özgürlüklerini ihlal etmektedir. Kardeş aile politikası, Uygurların etnik ve kültürel kimliğini zayıflatmayı ve Han Çinli kültürüne asimilasyonunu hedeflemektedir. Bu politika, Çin hükümetinin Doğu Türkistanlılara yönelik geniş kapsamlı asimilasyon ve kontrol stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Çinli yetkililerin, 2018’in başlarından bu yana, çoğunlukla Müslüman nüfusa sahip Doğu Türkistan bölgesindeki ailelere düzenli ‘ev ziyaretleri’ uyguladığını belirtmiştir. Bu ziyaretler, aslında Doğu Türkistan’da hükümetin giderek artan şekilde müdahaleci ‘Sert Vuruş’ politikasının bir parçasıdır. Bu ziyaretler sırasında, ailelerin yetkililere hayatları ve siyasi görüşleri hakkında bilgi vermesi gerekmekte ve siyasi endoktrinasyona tabi tutulmaktadırlar. İnsan Hakları İzleme Örgütü, uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde Doğu Türkistanlıların mahremiyet, aile hayatı ve kültürel haklarına aykırı olan bu ziyaret programının derhal sonlandırılması gerektiğini belirtmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün kıdemli Çin araştırmacısı Maya Wang şöyle der: ‘Şimdi Sincan’daki Müslüman aileler, kendi evlerinde devletin gözetiminde yemek yiyor ve uyuyor, bu son hamle, Sincan’daki günlük hayatın her alanında var olan - ve sapkın - kontrollerin üstüne ekleniyor.’ (URL-53).

2014’ten bu yana, Çin hükümetinin Doğu Türkistan’a atadığı yönetim, hükümet kurumları, devlet şirketleri ve kamu kurumlarından 200.000 kadroyu düzenli olarak insanları ziyaret etmek ve gözetlemek üzere göndermiştir. Yetkililer, ‘fanghuiju’ (访惠聚 Halkı Ziyaret Et, Halka Fayda Sağla ve Halkın Kalplerini Bir Araya Getir’ [访民情、惠民生、聚民心- Fǎng míncíng, huì mǐn shēng, jù mínxīn]) olarak bilinen bu girişimin genel olarak toplumsal istikrarı korumak’ amacıyla tasarlandığını belirtmektedir (URL-54) . Ekim 2016’da, yetkililer, “Aile Olmak” (结对认亲) kampanyası adı altında ilgili bir çaba başlattı. Yaklaşık 110.000 yetkili, “ulus ve millet uyumu teşvik etme” amacıyla (URL-55) her iki ayda bir, çoğunlukla Türk Müslüman nüfusunun yaşadığı güney vilayetlerine ziyaretlerde bulunuyor. Bu “Aile Olmak” kampanyası son aylarda büyük ölçüde genişletildi. Aralık 2017’de, Çin yetkilileri bir milyondan fazla kadroyu, çoğunlukla kırsal kesimdeki evlerde bir hafta geçirmek üzere seferber etti. Genellikle Müslüman ailelerle kalırlar, ancak bazen kadrolar Han aileleriyle kalmak üzere gönderilir. 2018’in başlarında, Çin yetkilileri bu “evde kalma” programını genişletti. Kadrolar, her iki ayda en az beş gün ailelerin evlerinde kalıyor. Ailelerin bu ziyaretleri reddedebildiğine dair bir kanıt yoktur. Kadrolar, kalışları sırasında birkaç işlevi yerine getiriyor. Aileler hakkında bilgiler topluyor ve güncelliyorlar, örneğin yerel *hukou* – *ev kaydı* – sahibi olup olmadıkları veya başka bir bölgeden göçmen olup olmadıkları, siyasi görüşleri ve dinleri gibi. Ziyaret eden kadrolar, temizlik eksikliğinden alkolizme, dini inançların derecesine kadar değişebilen herhangi bir “sorunu” veya “olağandışı durumu” gözlemliyor ve durumu “düzeltmek” için harekete geçiyor. Kadrolar ayrıca, “Xi Jinping Düşüncesi”ni teşvik ederek ve Çin Komünist Partisi’nin Sincan politikalarındaki “ilgi” ve “fedakârlığı” açıklayarak siyasi endoktrinasyon da yapıyorlar. Ayrıca, hükümetin tehdit olarak gördüğü “pan-İslamizm”, “pan-Türkizm” ve “pan-Kazakizm” gibi ideolojilere ve kimliklere karşı insanları uyarıyorlar. Yetkililer, bunların tümünün günlük hayat hakkında “gönül-gönüle” konuşmalar yoluyla yapılmasını bekliyor. Kadrolar, aileler ile Han Çinlileri arasında etnik birlik duygusunu benimsetmekle görevlendirilmiştir. Ailelere Han çoğunluğunun dili olan Çinceyi öğretiyorlar; onları Çin ulusal marşını ve Çin Komünist Partisi’ni öven diğer şarkıları söylemeye zorluyorlar ve ailelerin haftalık ulusal bayrak törenine katılmalarını sağlıyorlar. Kadrolar ve aileler, Han Çin Yeni Yılı kutlamaları gibi etkinliklere, aynı zamanda grup oyunları, dans ve spor gibi faaliyetlere de birlikte katılmak zorundadır. Kadrolar, evde kalma faaliyetlerini titizlikle belgeliyor, evde kalmalarıyla ilgili raporları eşlik eden fotoğraflarla birlikte sunuyorlar. Bu fotoğrafların ve videoların bazıları, katılan kurumların Wechat ve Weibo hesaplarında bulunabilir ve kadroların Uygur aileleriyle birlikte yaşadığı sahneleri, yatakları birlikte yapmaktan ve birlikte uyumaktan, yemek paylaşmaktan ve çocuklarını besleyip ders çalıştırmaya kadar ev hayatının en samimi yönlerini içerir. Bu videoların veya fotoğrafların hiçbiri ziyaret edilen aileler tarafından paylaşılmamıştır ve bunların

çevrimiçi olarak paylaşılmasına izin verdiklerine dair bir belirti yoktur (URL-56).

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün kıdemli Çin araştırmacısı Maya Wang, "Çin'in Müslümanlara karşı uyguladığı derinlemesine asimilasyon uygulamaları, temel hakları ihlal etmekle kalmıyor, aynı zamanda bölgede derin bir kin ve öfke uyandırıyor" demiştir (URL-57).

"Kardeş aile" politikası kapsamında Uygur ailelerinin özellikle Uygur kadınlarının mahremiyetlerini ciddi şekilde ihlal edilmektedir. Uygur kadınları, geleneksel ve dini uygulamaları yoluyla kültürel kimliklerini ifade etme eğilimindedirler. "Kardeş aile" politikası, bu tür uygulamalara müdahale ederek, kadınların dini ve kültürel özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Han Çinli erkeklerin Uygur kadınların yaşam alanlarına düzenli erişimi, kadınlarda güvenlik endişelerine ve potansiyel cinsel şiddet riskine yol açabilmektedir. Uygur kadınları, evlerinde bile kendilerini güvende hissetmeme durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Uygur kadınları, ailelerin sosyal ve duygusal merkezi olarak görüldükleri için, aile içi dinamikler üzerindeki bu tür dış müdahalelerden daha fazla etkilenebilmektedir. Bu durum, kadınların sosyal ve psikolojik refahı üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır. "Kardeş aile" politikası, çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi konusunda da müdahalede bulunabilmektedir. Anneler olarak Uygur kadınları, çocuklarının eğitimi ve refahı konusunda önemli bir rol oynarlar ve bu müdahaleler doğrudan onların bu rolünü etkilemektedir. Bu sebeplerden dolayı, "kardeş aile" politikası, Uygur kadınlarının yaşamları üzerinde ciddi ve geniş kapsamlı etkilere sahip olabilmektedir ve temel insan haklarına yönelik ciddi ihlalleri içermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Çin'in Doğu Türkistan'da Uygur kadınlarına yönelik insan hakları ihlalleri geniş bir çerçevede incelenmiştir. Çin hükümetinin Doğu Türkistan politikalarının, totaliter rejim özellikleri taşıdığı ve baskıcı yöntemlere dayandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bu politikaların sömürgecilik ve işgalcilik mantığıyla paralellik gösterdiği ve bu bağlamda, etnik temizlik ve kültürel asimilasyon politikalarına dönüştüğü görülmektedir. Doğu Türkistan'daki Çin hükümetinin politikaları, sömürgecilik mantığına dayanmakta ve yerel halkın kültürel, dini ve etnik kimliklerini bastırmaya yönelik stratejiler içermektedir. Bu politikalar, yerel halkın kendi kültürel ve dini değerlerini koruma haklarını ihlal etmekte, ayrıca bu bölgelerin tarihi ve kültürel mirasını yok etmekte veya değiştirmektedir. Özellikle Uygur kadınlarının, Çin hükümetinin baskıcı politikalarından en ağır şekilde etkilendiği ve bu durumun, kadınların temel haklarını ve insan onurunu ihlal ettiği açıktır.

Çin'in totaliter rejimi, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini sınırlamakta ve her türlü muhalefeti bastırmaktadır. İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, basın özgürlüğü ve siyasi haklar gibi temel özgürlükler üzerindeki kısıtlamalar, hükümetin kontrolünü pekiştirmekte ve bireylerin düşünce ve inançlarını şekillendirmeye yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır. Çin hükümetinin politikaları zorla kısırlaştırma, etnik temelli zorla evlilikler, toplama kamplarında cinsel şiddet, zorla çalıştırma kamplarında kölelik koşulları ve Uygur kadınlarının mahremiyetine yönelik ihlaller gibi çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Bu politikalar, sadece bireysel hakların ihlali değil, aynı zamanda Uygur toplumunun kültürel ve sosyal yapısına yönelik tehditler olarak değerlendirilir. Çin hükümetinin Doğu Türkistan'daki zorla kısırlaştırma politikaları, Uygur kadınlarının üreme haklarını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Bu uygulamalar, kadınların bedenleri üzerindeki kontrolü ellerinden almakta ve onları kendi üreme sağlıkları üzerindeki temel kararları almaktan mahrum bırakmaktadır. Bu durum, toplumun demografik yapısını değiştirmeyi amaçlayan daha geniş bir politikanın parçasıdır.

Doğu Türkistan'daki Uygur kadınlarının Han Çinli erkeklerle zorla evlendirilmesi, hem kadınların hem de Uygurların özerkliğine yönelik ciddi bir ihlaldir. Bu uygulamalar, kadınların özgür iradelerini yok saymakta ve etnik kimliklerini asimile etmeyi hedeflemektedir. Bu tür evlilikler, ayrıca, Uygur kültürel ve etnik mirasının korunmasına yönelik tehditler oluşturmaktadır.

Toplama kamplarında Uygur kadınlarına yönelik cinsel şiddet, insanlık dışı ve aşağılayıcı bir uygulamadır. Bu tür eylemler, kadınların temel insan haklarını ihlal etmekte ve onlara derin psikolojik ve fiziksel travmalar yaşatmaktadır. Cinsel şiddet, aynı zamanda, toplum içindeki sosyal ve ailevi bağları zayıflatmakta ve geniş çaplı bir korku ortamı yaratmaktadır. Uygur kadınlarının zorla çalıştırıldığı kamplarda yaşadıkları koşullar, modern kölelik olarak nitelendirilebilir. Bu durum, bireylerin özgürlüklerini ve temel insan haklarını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Zorla çalıştırma, ayrıca, kadınların

ekonomik özerkliğini ve toplumsal bağımsızlığını sınırlamaktadır. “Kardeş aile” politikası, Uygur kadınlarının mahremiyet haklarını ihlal etmekte ve onların özel yaşam alanlarına müdahale etmektedir. Bu politika, kadınların kültürel ve dini uygulamalarına yönelik bir kontrol mekanizması olarak işlev görmekte ve kadınların sosyal ve psikolojik refahına zarar vermektedir.

Kaynaklar

Eruygur, A.(2023), Çince Kadın Kelimesi Perspektifinden Çinlilerin Kadın Algısına Bakış, *Beysehir Selcuklu 1st International Conference On Humanity And Social Sciences*, S: 735: 748.

Gladney, D.C. (1994), “Representing Nationality in China : Refiguring Majority/Minority Identities”, *The Journal of Asian Studies* 53, n1, 92-123.

Intisari , E.R and Mangku, D.G. (2021), Legal Protection Againts Violations of Human Rights That Abuse Uighur Ethnic Women in China, [e-ISSN: 2548-5385] [p-ISSN: 1907-2791] *Jurnal Studi Islam, Gender*, dan Anak <https://doi.org/10.24090/yinyang.v16i1.4361>. Yinyang: Jurnal Studi Islam Gender dan Anak (uinsaizu.ac.id).

Lenberg, L.S. (2022), Genocide in East Turkestan: Exploring the Perspectives of Uyghurs in the Diaspora and their Resistance to Chinese State Violence, <https://repository.usfca.edu/diss/>.

Jing Jing, Geng. (2005), “谚语中的中国古代女性文化透视 Yànyǔ Zhòng De Zhōngguó Gǔdài Nǚxìng Wénhuà Tòushì: Atasözlerinde Eski Çin Kadın Kültürüne Bir Bakış”. *Journal of Social Sciences of Hebei University*.

Lǐ, xiàoshā. (2012), “儒家传统女性伦理观初探 Rújiā Chuántǒng Nǚxìng Lúnli Guān Chūtàn: Konfüçyüsçü Geleneksel Kadın Ahlakı Üzerine Bir Ön Çalışma”, *Zhejiang University of Finance and Economics*, S: 1-3.

Li, Shuzhuo vd. (2013), “ Demographic Consequences of Gender Discrimination in China: Simulation Analysis of Policy Options”, *NIH National Library of Medicine* 30/4, doi: 10.1007/s11113-011-9203-8.

Roberts, S. (2020). *The War on the Uyghurs*. Princeton University Press.

Taşgıl, A. (2012), *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Türkistan, 41. cild, s.556-560.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/turkistan>

Turdush, R ve Fiskesjö, M. (2021), Dossier: Uyghur Women in China’s Genocide,

Genocide Studies and Prevention: An International Journal, Volume 15 Issue 1 Article 6. S. 22-43.

Zhao , Aiwu. (2005), “从说文解字女部字看女性社会地位的变化 Cóng “Shuō Wén Jiě Zì Nǚ Bù Zì Kàn Nǚxìng Shèhuì Dìwèi De Biànhuà: Shuowen Jiezi” den Kadınların Sosyal Statüsündeki Değişiklikleri İncelemek”. *Journal Of Xinyang Normal University* 4/2, ,91-94.

Zenz, Adrian. (2020), Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang, *He Jamestown Foundation*.

İnternet Kaynakları:

URL-1: <https://foreignpolicy.com/2023/03/20/uyghur-genocide-nury-turkel-interview-commissioner-religious-freedom-china-beijing/> [Erişim: 12 Aralık 2023]

URL-2: https://www.ts.cn/xwzx/xuexi/llwz/202311/t20231103_17083947.shtml [Erişim: 12 Aralık 2023]

URL-3: https://www.ts.cn/xwzx/fbh/202108/t20210806_5796186.shtml [Erişim: 12 Aralık 2023]

URL-4: <https://www.rfa.org/mandarin/yataibaodao/shaoshuminzu/hx2-11282023112547.html> [Erişim: 14 Aralık 2023]

URL-5: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/language-07282017143037.html> [Erişim: 16 Aralık 2023]

URL-6: <https://www.dw.com/en/how-is-chinas-sinicization-campaign-affecting-its-muslim-community/a-65849939>[Erişim: 16 Aralık 2023]

URL-7: <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/china/xinjiang/>[Erişim: 17 Aralık 2023]

URL-8: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=4584>[Erişim: 18 Aralık 2023]

URL-9: Song hanedanlığı (960-1279) Çin tarihinde Beş Hanedanlık ve On Krallığı miras alan ve Yuan hanedanlığı ile başlayan, 18 imparator ve 39 yıl süren Kuzey ve Güney Song olmak üzere iki aşamalı bir hanedanlıktır. [Erişim: 19 Aralık 2023]

URL-10: https://www.xuexi.cn/lpage/detail/index.html?id=3872520375686105296&item_id=3872520375686105296[Erişim: 20 Aralık 2023]

URL-11: <https://www.orfonline.org/expert-speak/beijings-aggression-by-design-towards-uyghur-women> [Erişim: 20 Aralık 2023]

URL-12: <https://www.orfonline.org/expert-speak/beijings-aggression-by-design-towards-uyghur-women> [Erişim: 20 Aralık 2023] [Erişim: 20 Aralık 2023]

URL-13: https://www.researchgate.net/publication/233710665_Silk_Road_nostalgia_and_imagined_global_community[Erişim: 22 Aralık 2023]

URL-14: <https://www.orfonline.org/expert-speak/beijings-aggression-by-design-towards-uyghur-women>[Erişim: 23 Aralık 2023]

URL-15: https://www.rfa.org/uyghur/qisqa_xewer/ma-xingrui-04072023170835.html [Erişim: 4 Ocak 2024]

URL-16: S.Nebhay, “1.5 million Muslims could be detained in China’s Xinjiang : academic”, March 2019, Reuters, available at : <https://www.reuters.com/article/us-china-xinjiang-rights/1-5-million-muslims-could-be-detained-in-chinas-xinjiang-academic-idUSKCN1QU2MQ>[Erişim: 4 Ocak 2024]

URL-17: B.Sikouk, “La Chine réduit de force la natalité des Ouïghours”, june 2020, Slate. Available at: <http://www.slate.fr/story/192162/chine-ouighours-controle-naissance-grossesse-natalite-reduction-xinjiang>[Erişim: 5 Ocak 2024]

URL-18: Franceinfo with AFP, “Chine: un rescapé des centres de « rééducation » pour musulmans raconte”, 22 March, 2019, Franceinfo. Available at: https://www.francetvinfo.fr/monde/chine/chine-un-rescape-des-centres-de-reeducation-pour-musulmans-raconte_3244971.html[Erişim: 5 Ocak 2024]

URL-19: A.Chemin, « Intégration ou assimilation, une histoire de nuances », Le Monde, 11 November, 2011. Available at: https://www.lemonde.fr/idees/article/2016/11/11/integration-ou-assimilation-une-histoire-de-nuances_5029629_3232.html[Erişim: 5 Ocak 2024]

URL-20: UNADFI, La manipulation mentale en psychologie sociale, UNADFI, 22 August, 2014. Available at : <https://www.una> [Erişim: 6 Ocak 2024]

URL-21: dfi.org/cles-pour-comprendre/atteintes-a-la-personne/emprise-mentale-et-vulnerabilite/la-manipulation-mentale-en-psychologie-sociale/ [Erişim: 6 Ocak 2024]

URL-22: <https://igg-geo.org/?p=1829&lang=en>[Erişim: 6 Ocak 2024]

URL-23: <https://www.chinanews.com.cn/gn/2022/06-08/9774657.shtml> [Erişim:7 Ocak 2024]

URL-24: <https://www.bmj.com/content/375/bmj.n3124#:~:text=The%20Uyghur%20Tribunal%2C%20based%20in,was%20therefore%20guilty%20of%20genocide.> [Erişim: 7 Ocak 2024]

URL-25: https://japan-forward.com/exiled-gynecologist-reveals-details-of-chinas-forced-sterilization-of-uyghur-women/?gsearch=click&gad_source=1&gclid=CjwKCAjwkuqvBhAQEiwA65XxQNeUGyHTBYXUkQkdn9VZsOQ1f-dNEX8uV9f_1pEPqZkvlXJiCxBi7BoC0kkQAvD_BwE [Erişim:7 Ocak 2024]

URL-26: A.Zenz, Sterilizations, Forced Abortions and Mandatory Birth Control. The CCP's Campaign to Suppress Uyghur [Erişim: 7 Ocak 2024]

URL-27: Birthrates in Xinjiang, The Jamestown Foundation, June 2020. Available at : <https://jamestown.org/program/steriliz> [Erişim: 7 Ocak 2024]

URL-28: ations-iuds-and-mandatory-birth-control-the-ccps-campaign-to-suppress-uyghur-birth-rates-in-xinjiang/ [Erişim: 8 Ocak 2024]

URL-29: The tubal ligation is a permanent medical procedure preventing eggs and sperm from reaching the Fallopian tubes. [Erişim: 8 Ocak 2024]

URL-30: Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang - Jamestown [Erişim: 8 Ocak 2024]

URL-31: Asia Times, "Beijing accused of forcing Uyghur han intermarriages", 29 may, 2018, Asia Times. Available at : <https://blogs.mediapart.fr/silk-road/blog/310518/pekin-accuse-de-forcer-les-mariages-entre-ouighour-et-han>[Erişim: 9 Ocak 2024]

URL-32: https://web.liberatechildren.org/what-are-the-different-types-of-human-trafficking/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwkuqvBhAQEiwA65XxQOLOyXklBgtygsn0rSnXHm7mweRlc-6mnP7iGzIe1aVu8kl9-xAHhoCRDMQAvD_BwE [Erişim: 10 Ocak 2024]

URL-33: Li Shao Xia 李绍霞, "Xīnjiāng zú jì tōnghūn de diàochá yǔ fēnxī: 新疆族际通婚的调查与分析" [Investigation and 18 Analysis of Cross-Ethnic Intermarriage in Xinjiang], Creaders.net (blog), May 9, 2014, <http://blog.creaders.net/u/3328/201405/181046.html> [Erişim: 10 Ocak 2024]

URL-34: Huang Anwei 黄安伟, "Xīnjiāng gǔlì mín hàn tōnghūn míhé mínzú máodùn: 新疆鼓励民族通婚弥合民族矛盾" [Xinjiang Encourages Marriage between the Han and Uyghurs to Bridge Ethnic Conflicts], New York Times, September 3, 2014, <https://cn.nytimes.com/china/20140903/c03xinjiang/>. [Erişim: 12 Ocak 2024]

URL-35: Liu Minghuan 刘明焕, "Xīnjiāng kuòdà hànhuà zhèngcè hàn rén qǔ jiāng nǚ kě dé 50 mǔ tián jí 7 wàn yuán xiànjīn: 新疆扩大汉化政策汉人娶疆女可得50亩田及7万元现金" [Xinjiang Expands Sinocization: Han People Marry Xinjiang Women Get 50 Mu Fields And 70,000 Yuan In Cash], New Tang Dynasty Television: 新唐电视台, October 30, 2019, , <https://www.ntdtv.com/gb/2019/10/30/a102696368.html>. [Erişim: 12 Ocak 2024]

URL-36: "Xinjiang guniang wei sha bu neng tong hanzu nanzi jiehun: 新疆姑娘, 为啥不能同汉族男子结婚? 来听下当地人怎么说" [Why Uyghur Women Cannot Marry Han Chinese], QQ Video News, November 27, 2019, <https://v.qq.com/x/page/f3026lh9hej.html>. [Erişim: 14 Ocak 2024]

URL-37: D.Byler, "Uyghur love in a time of interethnic marriage", 7 August, 2019, SupChina. Available at : <https://blogs.media.gladney> [Erişim: 15 Ocak 2024]

URL-38: <part.fr/silk-road/blog/201019/lamour-ouighour-en-temps-de-mariage-interethnique-0> [Erişim: 16 Ocak 2024]

URL-39: <https://www.hrw.org/report/2021/04/19/break-their-lineage-break-their-roots/chinas-crimes-against-humanity-targeting>[Erişim: 18 Ocak 2024]

URL-40: https://bitterwinter.org/systematic-rape-in-xinjiang-camps/?gclid=Cj0KCQiAqsitBhDIARIsAGMR1RieFtp7cLozyoi0jKcw8OHcZWGsdGcb_Yi7j__sbAMz8eTi9CRsYC0aAuEuEALw_wcB[Erişim: 18 Ocak 2024]

- URL-41: <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/04/us-is-deeply-disturbed-by-reports-of-systematic-in-chinas-uyghurxinjiang-camps> [Erişim: 19 Ocak 2024]
- URL-42: <https://xinjiang.amnesty.org/report/torture-in-internment-camps/witness-accounts-of-torture-and-other-ill-treatment/allegations-of-sexual-violation-and-violations-of-reproductive-rights/> [Erişim: 22 Ocak 2024]
- URL-43: https://bitterwinter.org/slave-labor-in-chinese-jails-cag-women-prisoners-of-conscience-speak/?gclid=Cj0KCQiAqsitBhDIARIsAGMR1RiRF5wZthK5XpyESDNLkyCzHC8KUV8atMKl-1wP6eqXs8h3yob0FBAAAhNTEALw_wcB [Erişim: 22 Ocak 2024]
- URL-44: <https://www.state.gov/forced-labor-in-chinas-xinjiang-region/> [Erişim: 22 Ocak 2024]
- URL-45: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmbeis/1272/127204.htm> [Erişim: 22 Ocak 2024]
- URL-46: Uyghur Human Rights Project, China: Transfer of 400,000 Young Uyghur Women into Eastern China (Brussels: Human Rights Without Frontiers International, June 19, 2008), http://www.davidkilgour.com/2008/Jun_20_2008_01.htm [Erişim: 22 Ocak 2024]
- URL-47: The State Council Information Office of the People's Republic of China, Employment and Labor Rights in Xinjiang, 27 (white paper, The People's Republic of China, September 17, 2020), http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202009/17/content_WS5f62cef6c6d0f7257693c192.html. [Erişim: 25 Ocak 2024]
- URL-48: Arian Zenz, “‘Wash Brains, Cleanse Hearts:’ Evidence from Chinese Government Documents about the Nature and 28 Extent of Xinjiang’s Extrajudicial Internment Campaign,” *Journal of Political Risk* 7, no. 11 (November 2019), <https://www.jpolorisk.com/wash-brains-cleanse-hearts/>. [Erişim: 25 Ocak 2024]
- URL-49: Li Mingxuan 李明軒, “Dàpī xīnjiāng wéizú rén bèi qiángzhì sòng wǎng nèidì gōngchǎng wàichū xū dài dīngwèi shǒu 30 huán: 大批新疆維族人被銬送往內地工廠外出戴定位手環” [A Large Number of Uyghurs in Xinjiang were Forcibly Sent to Mainland Factories, Wearing Tracking Bracelets], *Bitter Winter*, March 9, 2020, <https://zh.bitterwinter.org/new-re-education-of-uyghurs-forced-labor-outside-xinjiang/> [Erişim: 28 Ocak 2024]
- URL-50: <https://www.gisreportsonline.com/r/modern-day-slavery-china/> [Erişim: 29 Ocak 2024]
- URL-51: <https://www.antislavery.org/slavery-today/modern-slavery/> [Erişim: 29 Ocak 2024]
- URL-52: <http://uy.ts.cn/system/2021/01/29/036565317.shtml> [Erişim: 29 Ocak 2024]
- URL-53: <https://www.hrw.org/news/2018/05/14/china-visiting-officials-occupy-homes-muslim-region> [Erişim: 30 Ocak 2024]
- URL-54: <http://xj.people.com.cn/GB/188750/361873/> [Erişim: 30 Ocak 2024]
- URL-55: <http://gongyi.people.com.cn/n1/2018/1107/c151132-30386143.html> [Erişim: 30 Ocak 2024]
- URL-56: <https://www.hrw.org/news/2018/05/14/china-visiting-officials-occupy-homes-muslim-region> [Erişim: 30 Ocak 2024]
- URL-57: <https://www.hrw.org/news/2018/05/14/china-visiting-officials-occupy-homes-muslim-region> [Erişim: 31 Ocak 2024]